

dr Ewa Białek
Instytut Filologii Słowiańskiej
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Załącznik nr 2

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Ewa Jadwiga Białek

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

2000 r. – dyplom ukończenia studiów wyższych, tytuł magistra filologii rosyjskiej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (ukończenie studiów z dyplomem uznania Rektora UMCS); praca magisterska pt. *Komizm językowy jako zagadnienie translatorskie na materiale przekładu powieści I. Ilfa i E. Pietrowa „Dwanaście krzeseł” na język polski*; promotor: prof. dr hab. Roman Lewicki.

2004 r. – dyplom ukończenia dwusemestralnych studiów podyplomowych w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie.

2005 r. – ukończenie Neofilologicznych Studiów Doktoranckich w zakresie językoznawstwa, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

2006 r. – dyplom uzyskania stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, rozprawa doktorska pt. *Kolokacja jako jednostka przekładu z języka rosyjskiego na język polski*; promotor: prof. dr hab. Roman Lewicki; recenzenci: dr hab. Halina Bartwicka, dr hab. Bożena Rejak.

2010 r. – dyplom ukończenia Kursu kształcącego dla kandydatów na lektorów języka polskiego zagranicznych ośrodków akademickich.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

Od X 2006 r. – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Instytut Filologii Słowiańskiej, Zakład Języka Rosyjskiego – adiunkt.

II 2011 r. – VI 2012 r. – lektor języka polskiego, Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny, Moskwa.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789)

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

Jednotematyczny cykl artykułów naukowych wraz ze słownikiem pn.

**Leksykograficzna rejestracja składników dyskursu dyplomatycznego:
„Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”**

Część I.

Metaleksykografia autorska

13 artykułów naukowych

Część II.

Słownik przekładowy

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy):

Część I. Metaleksykografia autorska

2015

1. Białek E., 2015. *Translat i korpus: o projekcie „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*, [w:] R. Lewicki (red.), *Przekład – Język – Kultura IV*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 137–149.

2016

2. Białek E., 2016. *Z problemów opisu słownictwa specjalistycznego: „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*, [w:] J. Lubocha-Kruglik, O. Małysa (red.), *Przestrzenie przekładu*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, s. 163–175.

2017

3. Białek E., 2017. *Agrément w słowniku przekładowym: między teorią a praktyką*, „Lingwistyka Stosowana”, t. 24/4, s. 1–21.
4. Białek E., 2017a. *Leksykografia dwujęzyczna i przekładowa o listach uwierzytelniających – z prac nad artykułem hasłowym*, „Slavia Orientalis”, rocznik LXVI, nr 4, s. 651–671.
5. Białek E., 2017b. *Translaty nieopisane – próba definicji i klasyfikacji (na materiale projektu „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”)*, [w:] J. Lubocha-Kruglik, O. Małysa (red.), *Przestrzenie przekładu 2*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, s. 247–258.
6. Białek E., 2017c. *Z problemów opisu par przekładowych: „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*, [w:] G. Mańkowska, M. Kuratczyk, D. Muszyńska-Wolny, J. Wasiłuk (red.), *Język rosyjski XXI wieku. Źródła i perspektywy. Русский язык XXI века. Истоки и перспективы*, Warszawa: Instytut Rusycystyki UW, Zakład Języka Rosyjskiego, s. 247–255.

7. Białek E., 2017d. *Komunikat prasowy w dyplomacji – charakterystyka gatunku*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, J. Miodek, W. Wysoczański (red.), t. XLIII, s. 39–55.
8. Białek E., 2017e. *Rosyjska depesza kondolencyjna – wzorzec gatunkowy*, „Acta Polono-Ruthenica”, t. XXII/2, s. 51–63.

2018

9. Białek E., 2018. *Teksty paralelne – pary przekładowe – słownik przekładowy: uwagi o projekcie „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*, [w:] M. Bańko, H. Karaś (red.), *Między teorią a praktyką. Metody współczesnej leksykografii*. Biblioteka Prac Filologicznych, t. 1, Warszawa: Wydawnictwo UW, s. 11–29.
10. Białek E., 2018a. *Leksykografia przekładowa dla leksykografii jednojęzycznej – o współpracy i współdziałaniu słów kilka*, „Prace Językoznawcze”, t. XX/2, s. 5–24.
11. Białek E., 2018b. *Presja gatunkowo-dyskursywna w tłumaczeniu tekstów dyplomatycznych*, [w:] R. Lewicki (red.), *Przekład – Język – Kultura V*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 21–34.
12. Białek E., 2018c: Бялэк Э. *Речевые клише дипломатического дискурса*, [w:] Л.Л. Федорова (отв. ред.), *Экономия в языке и коммуникации*. Сб. ст., Москва: РГГУ, s. 210–222.

2019

13. Białek E., 2019. *Translaty nieopisane – badania empiryczne (na materiale rosyjsko-polskim)*, [w:] J. Lubocha-Kruglik, O. Małysa, G. Wilk (red.), *Przestrzenie przekładu 3*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, s. 205–217.

Część II. Słownik przekładowy

Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polski słownik przekładowy, A – Д, 2019,
Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
recenzent wydawniczy: dr hab. prof. UŚ Jolanta Lubocha-Kruglik

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Jako osiągnięcie naukowe zgłaszam do oceny dwuczęściowy cykl w postaci artykułów naukowych oraz słownika, zatytułowany **Leksykograficzna rejestracja składników dyskursu dyplomatycznego: „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”**. Jest to wieloogniowe studium, w którym koncentruję się na leksykografii przekładowej, integrując eksplorację tekstów w dwóch językach, projekcję słownika, spojrzenie językoznawcy/tłumacza/leksykografa na tekst, rekonstrukcję wzorców gatunkowych tekstów dyplomatycznych z praktyką leksykograficzną. Za **nadrzędny cel** badawczy wyznaczyłam leksykograficzną rejestrację składników dyskursu dyplomatycznego na materiale języka rosyjskiego i polskiego. Rejestrację, co nader istotne, opieram na tekstowej podstawie źródłowej jako podstawie wyłączonej.

Wielotorowość studium, jego teoretyczno-empiryczny charakter pozwoliły na założenie kolejnych, równie doniosłych i zarazem sprzężonych celów badawczych, będących naturalnym dopełnieniem celu naczelnego: **1)** poznanie dyskursu dyplomatycznego w ujęciu komparatywnym: jakie jest jego tworzywo; w jakim stopniu dyskurs dyplomatyczny jest internacjonalny, a zatem przystawalny, porównywalny; co jest rodzimego, narodowego w dyskursie w zależności od przynależności nadawcy do określonego językowo-kulturowego kręgu (aspekt lingwistyczny); **2)** wskazanie niezagospodarowanych stref rosyjsko-polskiej leksykografii i pośrednio leksykografii jednojęzycznej, w tym opis nowych leksemów, nowych znaczeń pozostających dotąd na uboczu działań słownikarskich; doskonalenie metod leksykograficznej rejestracji i tworzenia słowników (aspekt leksykograficzny); **3)** pokazanie uwarunkowań przekładu słownictwa i większych zespołów wyrazowych z danej dziedziny (aspekt przekładoznawczy).

Pierwszą część cyklu stanowi metaleksykografia autorska, która tworzy teoretyczną obudowę całości, jest jej metodologicznym zapleczem. Zgodnie z zadaniem metaleksykografii autorskiej, to teoria tycząca się konkretnego zamierzenia leksykograficznego. Do danej części cyklu włączono 13 publikacji naukowych powstałych na różnych etapach prac leksykograficznych w latach 2014 – 2019¹, w których zawarto założenia metodologiczne, udokumentowano stan badań wraz z bieżącymi wynikami, przedstawiono naukowe konstatacje o gatunkach dyplomatycznych.

¹ 2014 r. jest datą wygłoszenia otwierającego teoretyczną część cyklu referatu, który ukazał się drukiem w 2015 r. na łamach tomu „Przekład – Język – Kultura IV” (zob. Białek 2015). 2019 r. to data publikacji jednego z artykułów włączonych do cyklu na etapie finalnym.

Drugą część cyklu stanowi słownik pt. *Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polski słownik przekładowy*, A – II wieńczący eksploracje tekstowe i wieloetapowe badania nad materiałem w języku rosyjskim oraz polskim. Jest to ogniwo centralne cyklu, inicjujące pozostałe jego części, przyczynek do leksykografii o charakterze teoretyczno-projektującym (od idei słownika zrodziła się idea całego cyklu). Słownik w prezentowanej części A – II liczy ok. 160 haseł i rejestruje ponad 3 200 rosyjsko-polskich par przekładowych. Słownik jest umocowany w rusycystycznym dorobku leksykograficznym, w jego wymiarze teoretycznym i praktycznym (szkoła lubelska, opolska, warszawska, bydgoska). Praca poszerza zbiór dzieł leksykograficznych, dla których punktem wyjścia jest tekst.

Podkreślę jednocześnie, że słownik *Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polski słownik przekładowy*, A – II jest pierwszym wydany w Polsce i Rosji słownikiem przekładowym: **a)** na tym materiale (dyplomacja, polityka zagraniczna); **b)** w takim układzie językowym (słownik rosyjsko-polski); **c)** z wykorzystaniem metodologii: *Tekst (T) – Autor (A) – Słownik (S)*; **d)** w takiej objętości (część A – II jest tomem zwiastującym szerszy objętościowo projekt, od litery A do litery Я).

Wyeksponować należy też i to, że zarówno badania teoretyczne, jak i praktyczne prowadzone są przez jednego autora, który w pracy nad cyklem łączy kilka funkcji. W zarysie: samodzielnie gromadzi i bada teksty, tłumaczy ich poszczególne składniki i konfrontuje z gotowymi danymi innych tekstów, przekłada wiedzę tekstową na dane leksykograficzne. Taki stan rzeczy z jednej strony można uznać za dość dogodny (jedna wizja, jedno wykonanie), z drugiej oznacza nie tylko większy nakład pracy, ale przede wszystkim większą, jednoosobową odpowiedzialność w realizacji dążenia do otrzymania względnie obiektywnego (w miarę możliwości) obrazu dyskursu dyplomatycznego i ekscerpcji wiarygodnych par przekładowych mających szanse na dalsze, wielokrotne użytkowanie.

W artykułach naukowych obie części tego jednotematycznego cyklu anonsovano pod wspólną, zwięzłą nazwą „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”. Obie części cyklu są komplementarne, ale wszystkie jego ogniwa mogą funkcjonować również autonomicznie z racji dodatkowych wniosków ogólnleksykograficznych, ogólnotekstowych, które w nich zawarto. Takie było też założenie, by poza skrupulatnym opisem działań podejmowanych w ramach realizacji konkretnego leksykograficznego przedsięwzięcia wnieść wkład we współczesną teorię i praktykę leksykograficzną, poszerzyć wiedzę o tekstach, pozostających dotychczas w badawczej niszy. Konkretny materiał językowy i prace o charakterze rejestracyjnym dostarczały tematów do studiów teoretycznych, z kolei opracowania teoretyczne na temat koncepcji słownika przekładowego, pozyskanych par

przekładowych, wreszcie przynależności gatunkowej tekstów źródłowych, które użytkowano do celów leksykograficznych, przekładały się na doskonalenie warsztatu leksykograficznego, w tym większą świadomość przy wcielaniu idei w praktykę: od wizji rozwiązania do jego utrwalenia.

Zainteresowania leksykografią, pracą leksykografów oraz przekładem rozwijałam od okresu studiów wyższych, następnie podczas neofilologicznych studiów doktoranckich, wreszcie jako pracownik naukowo-dydaktyczny, dodatkowo i jako tłumacz. Moim dociekaniom naukowym często towarzyszyło pytanie: co i jak się tłumaczy? Do tego pytania z czasem dołączyło drugie: jak to opisać, by stworzyć przydatne narzędzie przekładu dla innych? Wybór tematu leksykograficzno-przekładowego dla przedstawianego osiągnięcia naukowego był zatem naturalną konsekwencją dotychczasowej ścieżki naukowej i doświadczeń w praktyce tłumaczeniowej.

W fazie początkowej projektu, a był to rok 2011, odniosłam wrażenie, że badań prowadzonych przez językoznawców na współczesnych tekstach dyplomatycznych (pomijam kanoniczne prace dotyczące korespondencji dyplomatycznej, których autorami są przedstawiciele świata dyplomacji), wbrew niewątpliwej ważkości tematu, w istocie nie jest aż tak wiele, zwłaszcza w języku polskim. Stwierdziłam wówczas liczebną i tematyczną przewagę po stronie prac rosyjskojęzycznych, utrzymującą się do dziś². W ostatnich latach badania nad komunikacją dyplomatyczną (w różnych aspektach: rozumienie dyskursu dyplomatycznego i jego miejsce w teorii dyskursu w ogóle, jego deskrypcja, tekst i dyskurs w koncepcjach translatorycznych) nabierają rozpędu i uzupełniają dominujący z przyczyn oczywistych nurt badań poświęconych meritum: czym jest dyplomacja, jakie są jej cele, co dzieje się na arenie międzynarodowej etc. Ministerstwa spraw zagranicznych oraz placówki dyplomatyczne, uprawiając aktywną dyplomację sieciową i udostępniając wytwarzane przez siebie teksty dla celów prowadzenia polityki zagranicznej, umożliwiły *de facto* otwarcie nowych stron w nauce – mam na myśli komparatystyczną i translatoryczną analizę tekstów dyplomatycznych. Ponadto dany stan rzeczy bezwarunkowo sprzyja też intensyfikacji tradycyjnych kierunków badawczych w nowej odsłonie: leksykografia przekładowa w obrębie leksykonu dyplomatycznego-politycznego.

Leksykon dyplomatyczny nie jest jednolity, przenikają się w nim różne dyscypliny, z tego powodu projekt otrzymał dwuczłonowe miano. W publikacjach często operuję określeniem

² Przez dłuższy okres czasu w lingwistyce rosyjskiej utrzymywał się nurt tradycyjnych badań stylistycznych i leksykologicznych (zob. pracę: Białek 2012: 52–64, załącznik nr 3), krótki przegląd kierunków badawczych zawieram także w pracy z cyklu: Białek 2017d.

łączonym *leksykon dyplomatyczno-polityczny*, komponent *dyplomatyczny* jest nadrzędny. Na etapie ukończenia części pierwszej słownika powstały studia cząstkowe o dyskursie dyplomatycznym. Poglębione studium jest jednak przewidziane jako realizacja jednego z celów dla projektu długofalowego.

Część I. Metaleksykografia autorska

Prace składające się na część teoretyczno-badawczą cyklu podporządkowują się następującym blokom problemowym:

- 1) prezentacja założeń metodologicznych,**
- 2) prezentacja teorii translatów nieopisanych/nierejestrowanych,**
- 3) selektywny opis materiału badawczego i prezentacja warsztatu leksykograficznego,**
- 4) rekonstrukcja wzorców gatunkowych tekstów dyplomatycznych, przekład,**
- 5) wstępna ewaluacja słownika.**

Większość prac ma status mieszany, to znaczy wraz z konstatacjami natury teoretycznej zamieszczam w nich konkluzje z zakresu praktyki leksykograficznej i przekładowej czy tekstologii. W związku z powyższym, w zależności od dominującego wątku bądź wątków, można je przyporządkować równolegle do kilku bloków problemowych, odpowiadających zadeklarowanym celom badawczym (dopełniają się np. bloki 2 i 3, 1 i 5).

Metodologia

Cykl otwierają dwa artykuły, w których wykładam koncepcję słownika. W artykule pn. *Translat i korpus: o projekcie „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”* (2015) charakteryzuję ówczesny korpus badawczy z wyodrębnieniem podkorpusu tekstów paralelnych (korpus prymarny) oraz podkorpusu z dwutekstami, ponadto wskazuję priorytetowe bazy i teksty źródłowe, sygnalizuję rolę innej leksykografii (dwujęzycznej, jednojęzycznej) oraz zastosowanie korpusów językowych dla celów projektu. W artykule szkicuję też etapy prowadzonych prac badawczych: od etapu pierwszego, czyli manualnej/zautomatyzowanej ekscerpcji materiału rosyjskiego do etapu końcowego w postaci porządkowania i weryfikacji artykułu hasłowego.

Praca z 2015 r. ma wartość dokumentacyjną, utrwała stan badań na pewnym etapie ich trwania: korpus wstępny tekstów (500), ok. 700 wyrazów hasłowych dla całości słownika. Konfrontacja wskazanej pracy z danymi z etapu finałowego pokazuje dynamikę projektu i kształtowanie warsztatu leksykograficznego: redukcja wachlarza wyrazów hasłowych – rezygnacja z samodzielnych haseł czasownikowych i przymiotnikowych na korzyść

wyłącznie haseł rzeczownikowych. Było to, jak wyjaśniam w Przedmowie do słownika, posunięciem podyktowanym potrzebą uporządkowania materiału i krokiem na korzyść rozbudowy artykułów hasłowych, zgodnie z dążeniem do opisu intensywnego, wyraźnie deklarowanym w artykule z 2018 r. pn. *Teksty paralelne – pary przekładowe – słownik przekładowy: uwagi o projekcie „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*³. Dany tekst przynosi też uszczegółowienie założeń metodologicznych w postaci refleksji dotyczących kształtowania bazy materiałowej (gatunki, teksty), liczebności tekstów źródłowych (zasada 15 procent jako punkt wyjścia), uwag na temat niedoskonałości badań z użyciem korpusu formowanego samodzielnie. Artykuł, który z racji daty wydania okazał się metodologiczną kwintesencją, wzbogacam o dywagacje na temat korelacji wyrazu hasłowego z dziedziną.

Pracę od początku projektowano jako słownik przekładowy. Powyższy zamysł werbalizuję pisząc: „Badania mają na celu dostarczenie translatów aktualnych, możliwych do użycia w konkretnych warunkach tekstowych” oraz dalej „Praca opiera się zarówno na reproduktach, jak i produktach języka, co może być również dowodem na jej przekładowy charakter” (Białek 2015: 140). Determinantą typu słownika była też podstawa tekstowa, z której ekscerpowano hasła podstawowe oraz pozostałe translandy i translaty (i odwrotnie – wybrany typ słownika obligował do precyzyjnego wyznaczenia typu podstawy).

Na etapie kwalifikowania wyrazów hasłowych do słownika korzystam z dwóch metod. Po pierwsze, test korelacyjny (inaczej test korelacyjno-frekwencyjny); zasadność takiego działania testowego podpieram argumentem, że częstość wystąpienia w tematycznym zbiorze tekstów (tematyczny zbiór jako wyznacznik dyskursu) na zasadzie relacji przyczynowo-skutkowej może dowodzić mocnej więzi z dziedziną. Za minimalny próg frekwencyjny dający podstawę do zakwalifikowania wyrazu na listę haseł przyjmuję 100 wystąpień w bazach podstawowych, zawierających teksty o randze priorytetowych (zasoby MSZ Rosji i Kremla online). Po drugie, ocena intuicyjna przydatności materiału; zasadność uwzględniania tego typu oceny motywuję ogólną akceptowalnością intuicji w praktyce leksykograficznej. Nie bez znaczenia są też ułomności bazy tekstowej i operowanie korpusem bez rozbudowanego systemu narzędzi ekstrakcyjnych. Takie dwustopniowe działanie ma na celu zminimalizowanie ryzyka/obniżenie stopnia przypadkowości w doborze haseł, uzyskanie możliwie wysokiej obiektywizacji materiału w warunkach, kiedy badania prowadzi jeden wykonawca,

³ Referat konferencyjny, na którego kanwie powstał artykuł, wygłosiłam w 2016 r.

samodzielnie sterujący także doborem tekstów (próba znalezienia kompromisu między obiektywnym a subiektywnym w leksykografii).

Deklaracja o rejestracji jednostek mieszanego typu, to znaczy kolokacji i gotowych formuł, a także połączeń i formuł typowanych jako pretendujące do tego miana tudzież jednostek o niejasnym statusie w systemie języka legła u podstaw decyzji o przyjęciu kryterium kwantytatywnego także przy selekcji i w deskrypcji jednostek zapożyczających artykuły hasłowe. Do tej kwestii ustosunkowuję się w publikacji z 2017 r. pn. *Agrément w słowniku przekładowym: między teorią a praktyką*, w której precyzuję podstawy selekcji wielowyrazowych translandów i translatów. Ponieważ celem jest rejestracja leksykonu dyplomatycznego, a tym samym i rozpoznanie dyskursu dyplomatycznego, to aspekt kwantytatywny nie może być zupełnie zbagatelizowany. Ten pogląd wcielam w rozwiązaniu graficznym: translandy i translaty z frekwencją nadprogową oznaczam symbolem •, zaś translandy i translaty z frekwencją podprogową bądź trudną do jednoznacznego ustalenia wyróżniam symbolem °. Frekwencja podprogowa zatem nie dyskwalifikuje jednostki zupełnie, nie wyklucza całkowicie jako składnika dyskursu dyplomatycznego. Zaznaczę zarazem, że w ocenie frekwencji ma znaczenie źródło ekscerpcji jednostek. Ich hierarchię pokazuję w tym samym artykule. Dodatkowo parokrotne wystąpienie w zbiorach tekstów postrzeganych jako priorytetowe jest sygnałem (prawdopodobnej) regularności, a co za tym idzie – akceptowalności doszukiwania dowodów na regularność w tekstach z otwartej przestrzeni tekstowej. Podkreślę, że rozgraniczam jednostki ogólnojęzykowe, interdyscyplinarne, rejestrowane w tekstach i słownikach od jednostek *par excellence* dyplomatycznych. Świadomość konieczności wskazanego podziału, jak również obawy co do jednoznaczności i zasadności wyprowadzanych tą drogą wniosków eksplikuję w tymże tekście. Podkreślam w nim również potrzebę zachowania równowagi między tekstami dyplomatycznymi a okołodyplomatycznymi przy ekscerpcji oraz ustalaniu frekwencji jednostek, zwłaszcza formuł stereotypizujących tekst. W artykule pn. *Leksykografia dwujęzyczna i przekładowa o listach uwierzytelniających – z prac nad artykułem hasłowym* (2017a) szkicuję z kolei drogę powstawania wybranego artykułu hasłowego, zawieram też uwagi metodologiczne i projekt opisu hasła.

Rejestracja

Pojedyncze egzemplarze leksykonu dyplomatyczno-politycznego można odszukać na kartach innych dwujęzycznych prac leksykograficznych, zaznaczę jednak, że zasadniczo będzie to samo słownictwo bez użytecznych formuł, w tym formuł wyznaczanych gatunkiem. Bogatsze zbiory terminologiczne rejestrują leksykony specjalistyczne (polityczne, ekonomiczne), ale ponieważ są to zwykłe materiały w jednym języku (i przy tym mające inną, objaśniającą funkcję), to nie zawsze znajdują się w zasięgu wzroku użytkownika, któremu potrzebne są przede wszystkim dwujęzyczne wykazy jednostek ze wskazówkami do użytkowania. Nurt rejestracyjny w cyklu nawiązuje do tradycji rusycystycznej leksykografii dwujęzycznej i przekładowej w Polsce.

Problematyce rejestracyjnej – od tekstów do par przekładowych – poświęcam sześć artykułów naukowych (tematyka nadrzędna), z których trzy systematycznie publikowano na łamach tomu *Przestrzenie Przekładu*. W artykule pierwszym, otwierającym tę swoistą sosnowiecką serię *Z problemów opisu słownictwa specjalistycznego: „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”* (2016), zamieszczam wykaz dziesięciu zagadnień, które wykorzystuję jako punkt odniesienia w opisie i ewaluacji materiału leksykograficznego. Są to: symetria/asymetria znaczeń denotatywnych translandu i translatu; zróżnicowany rozkład znaczeń denotatywnych translandu i translatu; translaty ustabilizowane; translaty nieopisane; obcość translatu; równoległa obcość translandów i translatów; translaty niepełne; translandy i translaty zróżnicowane strukturalnie; zróżnicowana ocena stylistyczna (i/lub konotacyjna) translandu i translatu; dysproporcja objętościowa haseł. W samym artykule, poza problemem równoległej obcości pary przekładowej wybranej jako demonstratywna oraz precyzyjności odpowiedników, zasadniczo skupiam się na translatach nieopisanych/nierejestrowanych. Formułuję wstępną definicję danej grupy oraz tworzę ich typologię, wykorzystywaną do porządkowania i oceny materiału w innych badaniach z danego bloku (2017, 2019). Refleksji o niuansach tłumaczenia towarzyszy ogólna refleksja nad rozwojem współczesnych języków europejskich.

Temat kontynuuję w kolejnej publikacji z 2017 r., *Translaty nieopisane – próba definicji i klasyfikacji (na materiale projektu „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”)*, a mianowicie wyodrębniam dwa kryteria służące do oceny stanu rejestracji: kryterium leksykograficzne i kryterium funkcjonowania. Kryterium leksykograficzne można traktować jako kryterium dość formalne, ponieważ w prostym rozumieniu wiąże się ono z przeglądem słowników i odpowiednich artykułów hasłowych: co zarejestrowano. Jednakże takie sondowanie przy konfrontacji z nowszą, jednotematyczną publikacją słownikową

pokazuje nader wyraźnie, jak pojemny może być artykuł hasłowy, jak bogate są teksty i jak wielkie wyzwania czekają jeszcze leksykografię. Z kolei kryterium funkcjonowania stanowi narzędzie oceny samych translatów: translaty potencjalnie regularne, z zadatkami na systemowe, translaty nieregularne, translaty w pełni nowe bądź modyfikujące. Typologia translatów nieopisanych była testowana na konkretnym materiale badawczym (2015, 2016, 2017, 2018)⁴, co pozwoliło udowodnić jej racjonalność. Kryterium leksykograficzne daje możliwość udzielenia odpowiedzi na pytanie: co jest już w słownikach? Kryterium funkcjonowania: jaki jest prawdopodobny status zarejestrowanej jednostki, w jakim stopniu na jej wystąpienie wpływa nadawca tekstu, a w jakim system języka, tekst, gatunek? Teorię podparto reprezentatywnym materiałem ilustracyjnym.

W artykule z 2019 r. pn. *Translaty nieopisane – badania empiryczne (na materiale rosyjsko-polskim)* skupiam się na każdym z typów translatów nieopisanych odrębnie, motywuję przyporządkowanie wybranych egzemplarzy do grupy translatów regularnych, aktualizujących/modyfikujących, translatów zdradzających obcość, wskazuję korzyści dla leksykografii jednojęzycznej. W pracy zawieram też myśl o tym, że teksty kreują określony obraz świata, a hasła słownikowe można postrzegać jako narzędzie interpretacyjne rzeczywistości. Taki stan rzeczy ma znaczenie dla zrozumienia dyskursu dyplomatycznego.

W kwestii motywacji doboru przykładów w publikacjach: pod lupę badawczą trafiały przykłady najjaskrawsze, podpierające spostrzeżenia teoretyczne, nie bez znaczenia był i rytm prac oraz artykuł hasłowy będący w danym czasie na warsztacie. Podkreślę, że w słowniku zarejestrowano ponad 3 200 par przekładowych. Drobiazgowy opis każdej z nich byłby raczej niemożliwy. Na tym gruncie i w tym celu zrodziła się teoria translatów nieregistrowanych, by problemy szczegółowe wpisać w pewne ramy, od przykładu do reguły. Przypadki najbardziej dyskusyjne, symptomatyczne inspirowały do odrębnych głębszych badań.

Sosnowiecką miniserię uzupełniają dwa artykuły z prezentacją warsztatu leksykograficznego. Fragment artykułu *Z problemów opisu par przekładowych: „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”* (2017c) ze śródtytułem *Leksykografia przekładowa dla leksykografii jednojęzycznej* bezpośrednio nawiązuje do jednego z celów badawczych (2): pozyskiwanie dywidend dla jednojęzycznej leksykografii polskiej i rosyjskiej w efekcie prac prowadzonych przez słownikarzy na materiale dwujęzycznym. Na konkretnym przykładzie pokazuję, że słownik dedykowany jednej dziedzinie rządzi się swoimi prawami, to znaczy podporządkowany tematyce zbiór źródeł może wymagać od słownikarza odejścia

⁴ Daty wystąpień konferencyjnych.

od zwyczajowej hierarchizacji znaczeń. W tekstach z korpusu badawczego dominują jedne tematy przy śladowej obecności drugih. Praca na tematycznym zbiorze tekstów owocuje zarazem ekscerpcją mniej znanych użyć znanych leksemów. W tymże tekście wysuwam też propozycję dodatkowego translatu dla translandu *взаимодействие*. W artykule *Leksykografia przekładowa dla leksykografii jednojęzycznej – o współpracy i współdziałaniu słów kilka* (2018a) poszerzam studium o wyrazie *взаимодействие*, odtwarzam jego leksykograficzny obraz w oparciu o słowniki jedno- i dwujęzyczne, dokonując konfrontacji z leksemami *сотрудничество*, *вспомогательное* i *вспомогательная*. W tekście pokazuję zastosowanie różnych źródeł tekstowych i narzędzi badawczych w analizie jednego tylko wyrazu wykorzystanego niejako w charakterze pretekstu do unaocznienia wielości zadań, spoczywających na barkach słownikarzy, oraz potrzeb współczesnej leksykografii⁵.

Zagadnienie językowej unifikacji tekstów dyplomatycznych oraz wielowyrazowych jednostek języka leży u podstaw publikacji w języku rosyjskim pn. *Речевые клише дипломатического дискурса* (2018c). W pracy operuję pojęciami językowych *clichés*, mając na myśli różnej wielkości formuły, jednostki wielowyrazowe, kolokacje. Z problematyką cyklu należy wiązać zasadniczo samo zagadnienie przewodnie tekstu (aspekt ekonomii językowej ma drugorzędne znaczenie). Istotną obserwacją jest nie samo stwierdzenie petryfikacji gatunków dyplomatycznych (to należy założyć *a priori* przy gatunkach, występujących w komunikacji na poziomie instytucjonalnym), ile odnotowanie wielopoziomowego charakteru formuł oraz możliwości niejednolitego ich hasłowania (pod różnymi hasłami, w różnej wielkości). W charakterze egzemplum podaję bezokolicznikową postać formuły *в ходе беседы обсудить актуальные вопросы двусторонней и международной повестки дня*, której podstawą przy hasłowaniu może być połączenie *повестка дня*, ale można ją także przyporządkować okoliczności – *в ходе беседы* tudzież tradycyjnie, rozpoczynając od ośrodka predykcji *обсудить актуальные вопросы*. Formuły tworzą odwróconą piramidę, od najmniejszych elementów – wyrazu hasłowego – poprzez jego kolokacje, dalej poprzez kompilacje kolokacji do zdań.

⁵ Zbliżoną problematykę rozwijam w dwóch dodatkowych tekstach pt. *Всеобъемлющий: studium jednego przypadku* oraz *Rosyjsko-polskie pary przekładowe: studium kilku przypadków* (teksty w druku). W pierwszym szkicuję proces zestawiania par przekładowych z tytułowym przymiotnikiem, w drugim charakteryzuję dziesięć wyrazistych przykładów, omawiam m.in. translandy z translatami determinowanymi gatunkiem, nawiązuję do roli cudzysłowu w tłumaczeniu, pokazuję sposób opisu w słowniku translatów spoza listy translatów stałych.

Gatunki

W ramach cyklu podejmuję też próbę rekonstrukcji wzorców gatunkowych wybranych tekstów dyplomatycznych. Za kryterium obrano wysoką liczebną reprezentację w źródłach i skalę ich wyzyskania dla celów leksykograficznych. Badaniom poddaję komunikat prasowy oraz depezę kondolencyjną. Ustalanie wzorców gatunkowych przekłada się na lepszą orientację badacza w funkcjonowaniu językowych komponentów w ich realizacjach tekstowych, co nie jest obojętne dla aspektu leksykograficznego cyklu. Badania nad gatunkami dyplomatycznymi z zastosowaniem podejścia tekstologiczno-leksykograficzno-przekładowego to obiecujący rozdział w nauce i obecnie w pełni integralna część mojego rozbudowanego przedsięwzięcia.

W artykule pn. *Komunikat prasowy w dyplomacji – charakterystyka gatunku* na podstawie przeglądu zarówno dyplomatycznej literatury przedmiotu, jak i lingwistycznych prac naukowych, stwierdzam, że ten gatunek jest opisywany raczej wąsko, w zasadzie jego wzorzec na poziomie tekstologicznym nie jest zgłębiany. W analizie skupiam się na komunikacie po rozmowie telefonicznej i spotkaniach, dokonuję komparacji reprezentatywnej liczby egzemplarzy tekstów rosyjskich i polskich pod kątem stopnia ich przystawalności /odmienności. Dla celów rekonstrukcji wzorca analizie poddaję strukturalne wyznaczniki komunikatu, jego objętość jako tekstu, napełnienie treściowe oraz wybrane cechy składniowe. W badaniu uwzględniono też dominujący wątek badawczy, a mianowicie ekscerpcję par przekładowych. Komunikat prasowy uznano za gatunek przekładalny (partiami), zunifikowany pod względem napełnienia treściowego i jego rozkładu w tekście, przy czym to uporządkowanie w większym stopniu przypisano przede wszystkim realizacjom gatunku w języku rosyjskim. Komunikaty prasowe są inicjowane szeregiem okoliczności, dlatego też planuję kontynuowanie tego tematu.

Rekonesans w literaturze przedmiotu wskazuje, że artykuł pn. *Rosyjska depeza kondolencyjna – wzorzec gatunkowy* jest jedną z pierwszych szczegółowszych prac na temat danego gatunku dyplomatycznego w polskich i rosyjskich badaniach lingwistycznych (2017e). W publikacji podejmuję próbę rekonstrukcji wzorca gatunkowego kondolencji, których nadawcą jest głowa państwa. W modelowej depeszy dwudzielnej, jak ustalam, w pierwszym segmencie realizowany jest prymarny akt kondolencyjny, stronami interakcji są prezydenci. W segmencie drugim werbalizowany jest akt kondolencyjny wtórny, stronami interakcji jest głowa państwa jako nadawca i niejednolity odbiorca nieinstytucjonalny. W rekonstrukcji wzorca gatunkowego zwracam uwagę na wzorce kanoniczne i alternacyjne. Komunikaty prasowe o przesłaniu depeszy kondolencyjnej oraz same takie depesze obfitują w formuły stereotypizujące tekst, których rozpoznanie pozwala na wzbogacenie leksykografii

dwujęzycznej o nierejestrowane dotąd pary przekładowe. Zaplanowano kontynuację również i tego tematu, jako że tekst dyplomatyczny wymaga szerszych studiów genologicznych, które w cyklu zostały rozpoczęte.

W trzecim tekście z omawianego bloku podejmuję problematykę *stricte* tłumaczeniową, w jego tytule odwołuję się do pojęcia presji gatunkowo-dyskursywnej, pochodnej uzusu, konwencji (*Presja gatunkowo-dyskursywna w tłumaczeniu tekstów dyplomatycznych*, 2018b). Na etapie badań nad komunikatem prasowym dostrzegam, poza jego schematyzacją, zależność wystąpienia par przekładowych od gatunku, to znaczy w tekstach o wzorcach luźnych transland może otrzymać większą liczbę translatów, w tekstach z unifikacją struktury i treści lista translatów może być ograniczona. Tę myśl rozwijam w danej publikacji, roboczo definiuję presję gatunkowo-dyskursywną jako właściwość gatunku i dyskursu, determinującą nieindywidualne zachowania werbalne (nadawcy, tłumacza). W podsumowaniu zawieram konkluzję o użyteczności danych frekwencyjnych w ustalaniu natężenia presji gatunkowo-dyskursywnej. Podkreślam też korelację między kierunkiem ekscerpcji a kształtem makrostruktury (zawartość siatki haseł) oraz mikrostruktury (zawartość artykułu hasłowego), co potwierdzałoby, że dyskurs dyplomatyczny (jego gatunki realizowane w różnych językach) ma i części wspólne, i nieprzystawalne, np. na poziomie aksjologicznym. Podjęcie tematu działania presji gatunkowo-dyskursywnej stanowi nawiązanie do postulatu o słowniku przekładowym jako słowniku o możliwościach tekstotwórczych.

Wstępna ewaluacja słownika

Element ewaluacyjny zawieram w pracach na bieżąco. Na procedurę weryfikacyjną i potrzebę krytycznej ewaluacji par przekładowych oraz samej podstawy źródłowej zwracam uwagę parokrotnie, m.in. w dwóch odrębnych artykułach z 2017 r., w których badam pary przekładowe z translandami *агреман* oraz *верительные грамоты*, a także w Przedmowie do słownika.

W artykule *Agrément w słowniku przekładowym: między teorią a praktyką* wypowiadam się krótko na temat zasadności włączenia tekstów prasowych do tekstów źródłowych. Ich akceptacja ma dość prostą motywację – kwerendy odbywają się na zasobach integrujących różne rodzaje tekstów, tym samym teksty prasowe, np. wywiady udzielane przez dyplomatów, są stałą częścią bazy tekstów o polityce zagranicznej, traktowanych przez MSZ jako istotne dla realizacji interesów państwa. Dalej – media przenoszą sformułowania dyplomatyczne, utrwalają je, także w postaci cytacji. Cytowane są z kolei kwestie ważne, werbalizowane w formułach tekstowych ze słowami kluczami. Wreszcie – badania prowadzone są na zasobach z wolnego dostępu, a zatem część korespondencji dyplomatycznej jest poza zasięgiem badacza.

Wybór takiej bazy materiałowej wiąże się zarazem z przyjętym kryterium czasowym (teksty współczesne, zasadniczo od lat 90.).

Tę niejednorodną podstawę źródłową ogólnie oceniam pozytywnie, scalanie w jednym artykule hasłowym danych językowych z różnych gatunków może przynieść wymierne korzyści z punktu widzenia intensywności deskrypcji hasła: jedne gatunki częściej dostarczają samych leksemów, z innych są zaś pozyskiwane zestawy gotowych formuł oraz propozycje takich formuł. W Przedmowie zamieszczam klasyfikację wykorzystanych tekstów z zastosowaniem kryterium języka, statusu, typologiczno-tematycznego, kryterium użytkowania i czasowego. Kryterium użytkowania wyznacza miejsce odrębnych grup tekstów w omawianym przedsięwzięciu. Kryterium typologiczno-tematyczne pozwala zrozumieć określone ukształtowanie zestawu haseł, wyjaśnia wystąpienia jednych par przekładowych przy nieobecności innych. Szerszą ewaluację podstawy źródłowej oraz hasłownika (na przykładzie siatki pod literą A) zawieram w odrębnych studiach, które powstały jesienią 2018 r.⁶

Część II. Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polski słownik przekładowy, A – Д

Słownik

Wyliczenie frekwencji słownictwa, mającego status haseł, w aspekcie kognitywnym, jak założono, pokaże pozycję poszczególnych tematów pod kątem ważności: tematy nadrzędne w dyplomacji, dodatkowe, odległe. Z zastosowaniem testu korelacyjnego można mówić o przybliżonym obrazie frekwencyjnym.

Hasłownik jest rezultatem trzystopniowego postępowania: a) wstępna selekcja w oparciu o subiektywną ocenę przydatności; b) test korelacyjny z informacją statystyczną; c) ocena końcowa oparta na danych tekstowych i ocenie własnej. Krótko scharakteryzuję efekt badań pod literą Б (23 artykuły hasłowe). Frekwencja wyrazów hasłowych jest następująca: *багаж* – 190, *база* – 7 721, *барьер* – 927, *бедствие* – 1003, *беженец* – 1 872, *безгражданство* – 279, *безопасность* – 22 235, *беседа* – 12 231, *беспилотник* – 143, *бизнес* – 4 061, *бипатрид* – 13, *благо* – 1463, *благодарность* – 1 977, *благополучие* – 972, *блок* – 1 625, *боевик* – 1771, *боль* – 309, *бомба* – 432, *бомбардировка* – 276, *борт* – 552, *борьба* – 11 420, *брак* – 236, *брифинг* – 1 243⁷.

⁶ Podstawa źródłowa w projekcie słownika dyplomatycznego (w druku) oraz Siatka haseł w projekcie przekładowego słownika dyplomatycznego (w recenzji).

⁷ Dane statystyczne podano bez pomniejszenia o 10–20 procent (test z marca br.).

Hasłownik zasiliły leksemy odnoszące się do leksyki politycznej, wojskowej, ogólnej, związanej z działalnością mediów i współpracą z nimi. *Благо, благодарность, благополучие* – są składnikami tekstów z oficjalnymi życzeniami i toastami, komunikatów, *боль* – komponent depeš kondolencyjnych, *брак* – wyraz będący w obiegu w praktyce konsularnej, podobnie jak i wyrazy *безразуданство, бунтарид*, które są też częścią dokumentów prawno-prawniczych. Najwyższe wyniki frekwencyjne odnotowano dla wyrazów *безопасность, беседа, борьба*. Utrzymanie bezpieczeństwa jest celem deklarowanym przez państwa, wynik wydaje się zatem obiektywny, a to może być pewnym dowodem na skuteczność przyjętej metodologii i zasadność testu korelacyjno-frekwencyjnego. Przypadki terminologicznych wyrazów hasłowych, których frekwencja nie przekroczyła progu lub przekroczyła go nieznacznie, pokazują, że: a) intuicja w ocenie przydatności nie może być ignorowana; b) w bazie występuje niedobór tekstów określonego rodzaju; c) termin, słowo ogólne nie jest wysoko frekwencyjne (wąskie znaczenie). Badane zasoby tekstowe są stale poszerzane, z tego powodu hasła, które dziś są jeszcze nisko frekwencyjne, w innym interwale czasowym mogą przejść do grupy z frekwencją zadowalającą.

Mikrostruktura – wewnątrz artykułów hasłowych starano się opracować w sposób nieskomplikowany, przyjazny dla użytkownika, aczkolwiek lista sytuacji i prawidłowości wymagających wyjaśnienia we wskazówkach okazała się wcale nie krótka (zob. Przedmowa). Artykuły hasłowe dojrzewały, zarówno te wielostronicowe, zawierające kilkadziesiąt jednostek, jak i te nierozbudowane, wymagające odświeżania korpusu tekstów, by dane uszczegółwić. Jedną z kanonicznych cech słownika przekładowego jest dostarczanie gotowych par przekładowych. To założenie wpłynęło na wtłoczenie do słownika połączeń wyrazowych i formuł, ponieważ takie struktury, w większym stopniu niż izolowane słowo, mogą mieć samodzielną wartość komunikacyjną i spełniać ten postulat komunikacyjnej gotowości. Część wytypowanych par przekładowych to pary regularne, inne z kolei stanowią propozycje rozwiązań o statusie nieobligatoryjnych. Decydujący jest też zawsze tekst.

Słownik przekładowy opracowywano w celu dostarczenia pomocnych rozwiązań, zastosowalnych w rzeczywistości tekstowej, ujętej także w ramy wybranych gatunków. Słownik, ogółem także i towarzysząca mu teoria, ma szansę zaistnienia jako pozycja pożądana i atrakcyjna dla różnych środowisk zawodowych (naukowych, dyplomatycznych) i na różnych rynkach wydawniczych (w Polsce, Rosji, innych krajach europejskich). Skrupulatnie wyłożona metodologia może być inspiracją dla innych słownikarzy, a materiał ujęty w słowniku służyć teoretykom i praktykom przekładu, dydaktykom, badaczom tekstów, przedstawicielom kręgów dyplomatycznych i mediów. Cykl jest kolejnym ogniwem rusycystycznej leksykografii

przekładowej. Słownik, rejestrując jednostki leksykalne, połączenia wyrazowe i odtwarzalne formuły, ma niewątpliwą wartość użyteczną. Zapelnia obecną lukę wydawniczą, sytuuje się w szeregu innych słowników opisujących językowe instrumentarium i pojęcia dyplomacji.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych)

Całkowity dorobek naukowy

Na mój dorobek naukowy składają się 3 prace zwarte, w tym 1 monografia, 2 słowniki rosyjsko-polskie, 63 artykuły naukowe, z których 58 opublikowałam po uzyskaniu stopnia doktora. Są to zarówno rozdziały w monografiach zbiorowych oraz tomach pokonferencyjnych, jak i publikacje w czasopismach („Przegląd Rusycystyczny”, „Slavia Orientalis”, „Acta Polono-Ruthenica”, „Lingwistyka Stosowana” i in.). Dodatkowo 4 artykuły naukowe oddano do druku, 2 kolejne prace przesłano do recenzji. Dorobek naukowy uzupełnia 11 abstraktów wystąpień konferencyjnych, 2 recenzje (recenzja monografii zbiorowej i słownika jednojęzycznego autorów zagranicznych), 1 sprawozdanie i 1 nota o monografii, które opublikowano w czasopismach punktowanych, a także 5 innych prac. Odrębną grupę tekstów w moim dorobku zawodowym stanowią tłumaczenia, w tym tłumaczenia artykułów naukowych, wystąpień konferencyjnych, tekstów użytkowych i in. Dorobek naukowy wzbogacają 62 publikacje o charakterze popularnonaukowym i sprawozdawczym.

Wymiana doświadczeń na forach naukowych

Od rozpoczęcia pracy na stanowisku adiunkta wzięłam udział w 42 spotkaniach naukowych: konferencjach naukowych, warsztatach, zjazdach. Wygłosiłam 36 referatów konferencyjnych, w tym 15 na konferencjach zagranicznych. Odczyty głosiłam zarówno na uczelniach zachodnich: w Austrii i Belgii, jak i na uniwersytetach oraz w instytutach badawczych w Rosji: w Moskwie i Sankt Petersburgu. Dzięki systematycznemu uczestnictwu w konferencjach organizowanych przez wiodące ośrodki naukowe w kraju i za granicą, wymianie w ramach programu Erasmus, udziałowi w międzynarodowym projekcie badawczym EUROJOS systematycznie zapoznawałam się z rozwojem językoznawczej myśli naukowej na różnych polach, prowadziłam także badania we współautorstwie. Zdobywane doświadczenie i wiedzę wykorzystuję w doskonaleniu swojego warsztatu naukowego, wdrażam też w praktyce dydaktycznej jako wykładowca prowadzący ponad 20 różnych zajęć wykładowych i konwersatoryjnych oraz promotor 52 prac dyplomowych (licencjackich i magisterskich).

Kierunki badań naukowych

Moje zainteresowania naukowe przez lata rozwijały się wielotorowo. Do najważniejszych obszarów badawczych należą: teoria, praktyka i dydaktyka przekładu, leksykografia przekładowa, dyskurs dyplomatyczny, tekstologia, tendencje rozwojowe współczesnego języka rosyjskiego, język mediów, etnolingwistyka i in. Badania nad przekładem rozpoczęłam najwcześniej, w późniejszym okresie spektrum zainteresowań poszerzam o etnolingwistykę.

W artykułach wydawanych w pierwszych latach po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych nawiązuję przede wszystkim do podjętej w rozprawie doktorskiej problematyki kolokacji oraz przekładu gatunków prasowych na materiale czasopisma „FORUM”. Ówczesne publikacje stanowią bądź bezpośrednie pokłosie wieloaspektowej rozprawy doktorskiej (508 s.), np. publikacja *Nowe kolokacje jako nośniki obcości – uwarunkowania strategii translatorskich* (2006), *Объективные причины и субъективный выбор: опущения в переводе публицистического текста* (2007) bądź też są już odrębnymi studiami badawczymi, z nowymi tematami, np. *Gra z czytelnikiem i gra z tekstem – o tytule w przekładzie gatunków prasowych* (2009), *Gatunek tekstu a przekład (na materiale felietonu)* (2010). W 2008 r. w petersburskim tomie publikuję tekst pt. *О критерии привлекательности в переводе (на примере фельетона)* o rozbudowie przez tłumacza tekstu przekładu. Odwołuję się w nim do kryterium atrakcyjności, nawiązując zarazem do kategorii kreatywności tłumacza, którą naświetlam jeszcze w rozprawie doktorskiej z 2005 r. (monografia ukazała się drukiem w 2009 r. w znacznie okrojonej wersji). W innym z kolei artykule podnoszę kwestię wpływu zakorzenionych stereotypów na przekład oraz uwydatniania w nim utrwalonej w kulturze tłumacza perspektywy odbioru kultury nadawcy (2009). W publikacji *Gatunek tekstu a przekład (na materiale felietonu)* piszę o czynnikach odciskających swoje piętno na ogólnej strategii przekładu felietonu, szukam ich w specyfice gatunkowej tekstu. Na temat przekładu prasowego ukazało się łącznie 10 publikacji mojego autorstwa. Prace te należą do jednych z pierwszych polskich prac traktujących o gatunku prasowym w aspekcie przekładu oraz o statusie tekstu jako (nie)przekładu na współczesnym materiale rosyjsko-polskim. Ich fundamentem były badania skoncentrowane na połączeniu konwencjonalnym, które z czasem ewoluowały i przekształciły się w szersze badania nad gatunkiem.

W innych artykułach na materiale prasowym omawiam zasadniczo tendencje rozwojowe współczesnego języka rosyjskiego. Wskazany aspekt badań zwiastuje publikacja jeszcze z okresu przeddoktorskiego pn. *Несколько слов о языке СМИ* z 2005 r., w której poruszam natenczas mało jeszcze eksplorowany w polskich badaniach wątek zmian w języku rosyjskim

pod koniec XX wieku i niezmiennie aktualny problem adaptacji leksyki obcej. Inspiracji do dalszych badań szukam także w dziedzinie przekładu artystycznego, co owocuje m.in. tekstem *Polska literatura współczesna w przekładzie na język rosyjski – konteksty kulturowe*. Analizy przekładu tekstu literackiego dokonuję też w ramach zajęć dydaktycznych. Równolegle podtrzymuję zainteresowanie tematem gatunku i specyfiką tłumaczenia odrębnych typów tekstów. Ten tor badań poszerza publikacja pn. *Internetowe gatunki tekstów – z perspektywy tłumacza* (2012). Pokazuję w niej konwencjonalizację treściową i przede wszystkim językową strony internetowej podmiotów turystycznych, omawiam wpływ czynnika uzualnego na stosowanie określonych technik przekładu.

W 2011 r. ukazuje się drukiem mój pierwszy słownik przekładowy, bazujący na dwutekstach (tekst literacki, naukowy, prasowy/publicystyczny, akt prawny), prezentujący szerszemu odbiorcy rosyjsko-polskie pary kolokacji. W rozprawie doktorskiej dokonałam rejestracji ok. 2 500 par przekładowych, co było bodźcem do wydania samodzielnego słownika kolokacji. Zdobyte na tamtym etapie doświadczenie wykorzystuję w projekcie „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”, w którym wykraczam poza granice dwutekstów. Praca z 2011 r. rejestrująca kolokacje jest dostępna w bibliotekach uniwersytetów zachodnioeuropejskich oraz amerykańskich: Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin, Universitätsbibliothek Bern, Universitätsbibliothek Kiel, University of Oxford, University of Toronto Robarts Library, Columbia University Libraries, Harvard College Library, Yale University Library, University of Pittsburgh, Duke University Libraries, University of Chicago Library, University of Michigan (źródło: WordCat). Zainteresowanie ośrodków zagranicznych wskazaną publikacją potwierdza pobyt na słowniki opierające się na tekstach, w tym dwutekstach, oraz uwzględniające daną parę języków. Po wydaniu słownika w publikacji pn. *Kolokacja i wyraz – uwagi o relacjach synonimii oraz ekwiwalencji* (2013) powracam do wcześniejszego tematu o relacjach kolokacji i jej ekwiwalentu jednowyrazowego.

W moim dorobku naukowym znalazło się też miejsce na prace zawierające refleksję nad językiem i tekstem z perspektywy dydaktyka, z których wymienię m.in. *O Lubelszczyźnie na zajęciach języka rosyjskiego* (2013), *Nazwa własna w leksykografii i dydaktyce przekładu* (2014). Prace inspirowane potrzebami dydaktycznymi ukazywały się w tomach pokonferencyjnych i czasopismach naukowych. Siedem moich artykułów powstało we współautorstwie: cztery artykuły we współautorstwie z naukowcem polskim (prace na użytek dydaktyczny, stanowiące bazę wybranych zajęć) i trzy prace etnolingwistyczne we współautorstwie z naukowcem zagranicznym, napisane w ramach projektu badawczego angażującego naukowców z różnych krajów („Metody analizy językowego obrazu świata

w kontekście badań porównawczych”). Obiektem badań uczyniono koncept ЧЕСТЬ w języku rosyjskim.

W latach 2012 – 2018 powstawały prace rekonesansowe oraz dopełniające jednotematyczny cykl z zakresu leksykografii przekładowej, odzwierciedlające zarazem kierunek postępowania badań nad samym słownikiem przekładowym. W pierwszych publikacjach z tego zakresu zawarto spostrzeżenia na temat przyswojonych zapożyczeń w tekstach dyplomatycznych (2012), użycia przymiotników *дипломатичный* i *дипломатический*, w tym ich rozgraniczania i wymienności (2013, 2014), następnie wartościowania instrumentu dyplomacji za pomocą języka (badane przeprowadzono na materiale połączeń terminologicznych nazywających odmiany działań dyplomatycznych, 2015). W kolejnych pracach charakteryzuję komplement w nocie werbalnej (2015), opisuję wykorzystanie ekscerpowanego materiału na zajęciach specjalizacyjnych (2015), piszę o niedosłowności kryjącej się za wyrazami i wyrażeniami (2016), wreszcie o rozumieniu pojęcia słownika przekładowego w badaniach leksykografów polskich i rosyjskich (2017).

Dalsza ścieżka zawodowa

Swą dalszą drogę naukową wiązę z leksykografią przekładową, a także badaniami nad tekstem i dyskursem dyplomatycznym. Dostrzegam w tym obszarze duży potencjał badawczy oraz miejsce dla siebie jako badacza tekstów i leksykografa. Planuję ukończenie prac nad kolejnymi częściami leksykograficznego projektu „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa” oraz poszerzenie metaleksykografii autorskiej w zakresie ewaluacji słownika.

Ewa Białek